

# „Vreau să evidențiez importanța operei academice a lui Eliade“

Interviu cu prof. dr. Mircea ITU, Universitatea „Spiru Haret“



Dr. Mircea Itu, profesor universitar, este decanul Facultății de Jurnalism, Comunicare și Relații Publice a Universității *Spiru Haret*, București. După un stagiul de specializare în India în hindi, sanscrită, filosofie indiană și religiile Indiei, timp în care a fost *visiting lecturer* de limba și cultura română la Delhi University (1997-98), și-a susținut doctoratul la Sorbona cu teza *L'indianisme de Mircea Eliade* (1996-99). A obținut un grant internațional de la University of Edinburgh, constând într-o bursă de cercetare postdoctorală în religii comparate (2002). A reprezentat România la Congresele Asociației Internaționale de Istoria Religiilor de la Durban (2000), cu o lucrare despre metafizica Upanișadelor în viziunea lui Mircea Eliade, și de la Tokyo (2005), cu o lucrare despre mistica sfințului Ioan Cassian și creștinismul cosmic. Trei ani consecutivi a participat la Forumul Balcanic de Comunicare de la Kavala, Grecia (2005-07). A participat la numeroase conferințe naționale și internaționale și a organizat mai multe prelegeri despre Mircea Eliade ale unor profesori din străinătate la Universitatea *Spiru Haret*, la Televiziunea *România de Mîine* și la Institutul de Filosofie și Psihologie al Academiei. Din 2000, susține cursul *Mircea Eliade* la Universitatea *Spiru Haret*. De asemenea, este titular al cursurilor de *Istoria religiilor*, *Filosofia religiei*, *Hermeneutică* și *Comunicare interculturală* la aceeași universitate, precum și de *Sanscrită*, *Cultură și literatură indiană* la Universitatea București. A publicat mai multe volume, două dedicate lui Mircea Eliade: *Indianismul lui Eliade* (1997) și *Mircea Eliade* (2007). Un *Curriculum Vitae* al său, precum și lista de lucrări, la adresa: <http://filosofieromaneasca.uv.ro/mirceaitu.html>

**Gabriel Stănescu:** *Stimate domnule Mircea Itu, în sinteticul studiu din 2006, Mircea Eliade, publicat la Editura Fundației România de Mîine, sînteti preocupat de contribuția lui Eliade atît la filosofia și istoria religiilor, cît și la fenomenologia religiei și hermeneutică. Prin ce se distinge acest studiu de alte studii românești dedicate lui Eliade?*

**Mircea Itu:** Am pornit de la un adevăr incontestabil, rostit și de profesoara și cercetătoarea americană Rachel Permenter într-o emisiune pe care am realizat-o cu dumneaei, Bryan S. Rennie și Douglas Allen, în urmă cu cîțiva ani, la Televiziunea *România de Mîine*. Mircea Eliade nu este cunoscut îndeajuns în străinătate ca autor de literatură, iar în România ca autor de știință și ca filosof. Cartea mea intitulată simplu *Mircea Eliade*, titlu inspirat firește de modelul cărții lui Ioan Petru Culianu, se înscrie în linia celorlalte două scrieri ale mele despre opera savantului român, adică *Indianismul lui Eliade* (1997) și teza mea de doctorat susținută la Sorbona, *L'indianisme de Mircea Eliade* (1999), precum și în direcția multor studii și articole. În România, Mircea Eliade a fost comentat în mare parte doar din prisma literaturii, neglijîndu-se contribuția sa la filosofia românească, la filosofia culturii și a religiei, la hermeneutică și religiologie. Faptul că majoritatea scrierilor de știință și de filosofie ale lui Eliade au fost în limba franceză și în limba engleză, iar o bună parte a lor încă sînt netraduse în română, ca și lipsa unei pregătiri în aria istoriei religiilor au constituit motive pentru critici să nu abordeze opera academică a savantului român. Există, desigur, excepții, și mă gîndesc aici la Cristian Bădilită, Paul Barbăneagră, Wilhelm Dancă și Aurel Codoban. Așadar, eu nu sînt un precursor în domeniu, ci doresc doar să evidențiez importanța operei academice a lui Mircea Eliade. În aceeași ordine de idei, am deschis în anul 2000, la Facultatea de Filosofie și Jurnalism a Universității *Spiru Haret*, cursul *Mircea Eliade*, primit cu bucurie și interes de către studenți. Îl susțin și astăzi, iar în anul 2003 l-am ținut și la Facultatea de Filosofie a Universității București.

**GS:** *Cînd ați luat contact cu opera istoricului religiilor?*

**MI:** Cu Mircea Eliade m-am întîlnit pe calea lecturii pe cînd eram elev de liceu. Este vorba de literatura sa. Dar nu am început cu *Romanul adolescentului miop*, carte pe care o recomand tuturor ca introducere în literatura sa. Citisem atunci *Noaptea de Sînziene*, o bijuterie artistică, tradusă excelent de Joaquin Garrigos în spaniolă, *La noche de San Juan*, lucrare premiată pe merit drept cea mai bună traducere din limba română. Mentorul meu, tatăl meu, Ion Itu, care între timp s-a dus să moară puțin, adusesse acasă, prin 1985, *Histoire des croyances et des idées religieuses*, apărută la Éditions Payot, în două volume, mov și verde. Le-am citit cu poftă nebună și cu teama că voi fi arestat, chiar cu graba să le termin înainte de a fi arestat fiindcă citeam despre libertatea spiritului într-o epocă de fier. Ar fi trebuit să încep cu *Le sacré et le profane* și cu *La nostalgie des origines. Méthodologie et histoire des religions*, cele mai bune introduceri în opera academică a lui Mircea Eliade ca ideatică, respectiv ca metodă, și să ajung abia la urmă la capodopera sa.

**GS:** *În ce măsură v-a pasionat indianismul lui Eliade?*

**MI:** Sînt și eu indianist. Am călcat pe urmele lui Mircea Eliade în India, documentîndu-mă pentru teza mea de doctorat. La Calcutta am întîlnit-o și pe Chitrita Devi, sora cea mică a lui Maitreyi, singura în viață din povestea romanului eliadesc. Mi-a spus că mă primește, dar nu vrea să vorbească despre Eliade. Ce credeți că am discutat noi o seară întreagă? Se poate, oare, trăi fără Eliade? Adelina Patrichi a realizat un excelent interviu cu fiica cea mică a lui Surendranath Dasgupta. Am căutat, apoi, să descopăr ce a însemnat cultura indiană pentru Eliade, ca și pentru alte spirite tutelare ale culturii române, cum sînt: Mihai Eminescu, Lucian Blaga și Constantin Brîncuși. Fundamentul spiritualității indiene, dialogul intercultural între India și România, între Orient și Occident, cum se face trecerea dinspre indianistică, orientalistă spre istoria religiilor, dar mai

cărțile, studiile și articolele lui Mircea Eliade.

**GS:** *Înțeleg că ați făcut studii postuniversitare la Sorbona și că teza de doctorat L'indianisme de Mircea Eliade, nepublicată deocamdată, are peste 600 de pagini. Pe scurt, în ce constă indianismul lui Mircea Eliade?*

**MI:** La Sorbona am susținut doctoratul (1996-1999), iar apoi am obținut un grant internațional la University of Edinburgh, constînd într-o bursă Andrew Mellon de cercetare științifică în religii comparate (2002). Teza mea este, cum spuneți, voluminoasă. Pregătesc actualmente terenul pentru publicarea ei în Franța. Este marea dorință a tatălui meu și sînt dator ca, în memoria lui, s-o duc la îndeplinire. Am 18 cărți publicate pînă în prezent, dar teza de doctorat nu se numără între ele. Pe scurt, indianismul lui Eliade este impactul culturii indiene asupra personalității și operei savantului român în știința religiei.

**GS:** *Cum explicați dezinteresul manifestat de Eliade în tinerețe nu față de Europa civilizată, ci față de cultura și istoria unei țări care, așa cum spunea Cioran, a întors spatele Occidentului?*

**MI:** Nu cred că e corect să vorbim de dezinteres în cazul lui Eliade. Nici pe departe. A te interesa Occidentul nu înseamnă a ignora Orientul și nici a privi spre Răsărit nu înseamnă a neglija Apusul. Mircea Eliade a avut dintotdeauna o mare prețuire și dragoste pentru cultura română, ca și pentru culturile europene. Argumente sînt nenumărate. Luați, de pildă, două exemple: Iorga și Papini. Eliade și Cioran au fost doi buni prieteni, dar doi mari dușmani în ale ideilor.

**GS:** *Ce importanță are pentru întreaga sa operă faptul că s-a întors dintr-o Indie „eternă“, nu însetat de absolut, cum plecase, ci bulversat de „relativități“, cum avea să-i mărturisească lui Haig Acterian la întoarcere?*

**MI:** Chiar dacă propriu-zis Mircea Eliade s-a întors din India spre a-și satisface stagiul

ales esența și trăirea sînt în centrul preocupărilor mele. Oamenii care au răsturnat ziduri și au pus în locul lor idei sînt adevărații eroi ai istoriei omenirii și nu conducătorii pasageri ai unor țări sau nații, care au știut să manevreze mulțimi. Îmi amintesc acum celebra parafrază a lui Mircea Eliade: „Visători din toate țările, uniți-vă!“

**GS:** *Ce înțelegeți prin această noțiune?*

**MI:** Astăzi înlocuiesc indianismul cu indianitatea lui Eliade, după modelul lui Olivier Lacombe, pentru a nu se interpreta greșit noțiunea. Cuvintele terminate în *-ism* au, de obicei, conotații negative. Mă preocupă în ce măsură cultura și spiritualitatea indiană au influențat opera academică și literară a lui Mircea Eliade. Există influențe, afinități, legături care adîncesc cunoașterea culturii și spiritualității române. Există prezentări ale filosofiei indiene, ale religiilor Indiei, precum și numeroase referințe în



militar, eu cred că motivul real al întoarcerii sale a fost că a înțeles menirea sa ca om de știință și ca om de cultură. Totuși, se vede din opera sa că el a rămas însetat de absolut, așa că declarația spusă lui Haig Acterian nu mi se pare concludentă, ci doar o observație de moment, un adevăr circumstanțial, în ciuda adevărului peren. Iisus Hristos spunea pe cruce: *Eli, eli, lama sabahtani*, dar latura umană a Mântuitorului nu afectează cu nimic dumnezeirea sa.

**GS:** Care credeți că a fost „lecția” pe care Eliade a învățat-o, ca să zic așa, în India „eternă”, și care și-a pus amprenta asupra întregii sale filosofii?

**MI:** Mircea Eliade vorbește despre lecțiile Indiei în *L'épreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Rocquet*. Numeste acolo trei lectii ale Indiei. Eu aș spune că, dacă citim cu atenție continuarea, vom descoperi o a patra lecție și aceasta este cea care și-a pus amprenta asupra personalității și operei lui Eliade: *religia cosmică*. Albert Einstein spunea că marile spirite ale omenirii au fost atrase de religiozitatea cosmică.

**GS:** Ce loc credeți că ocupă Mitul eternei reînnoiri nu doar în cadrul operei sale științifice, ci și în cadrul a ceea ce numiți indianismul lui Eliade?

**MI:** *Le mythe de l'éternel retour. Archétypes et répétition* reprezintă unul dintre cele mai frumoase eseuri ale lui Mircea Eliade. Se găsesc multe referințe la filosofia și religiile Indiei în această carte. Eterna reînnoire are semnificația rotirii în cercul samsaric al transmigrărilor din care credinciosul trebuie să iasă spre a se elibera. Întoarcerea în urmă este recuperarea culturilor arhaice și a învățaturii că acestea erau mai aproape de Dumnezeu, idee preluată de Mircea Eliade de la James George Frazer.

**GS:** Ce semnificație are așa-zisul „anti-istorism” al lui Eliade în judecarea epocii contemporane? Mă refer la situația epocii noastre într-o epocă de disoluție, comparată cu Kaly-Yuga...

**MI:** Mircea Eliade, așa cum ați precizat, stimat domn Gabriel Stănescu, nu este anti-istoric, ci antiistoric sau mai degrabă antiistoricist. Bryan S. Rennie scria despre istoria ca cronică, istoria ca evoluție și istoria ca memorie. Ca și Lucian Blaga, în studiul *Ființă istorică* din *Trilogia cosmologică*, Mircea Eliade optează pentru istoria ca act spiritual. Expresia *la terreur de l'histoire*, atât de dragă savantului și des folosită în eseurile sale, se referă la istoria profană, implacabilă, după cum arăta Roberto Scagno, analizând libertatea și teroarea istoriei la Mircea Eliade într-o carte minunată.

**GS:** Cum vede Eliade transcenderea condiției umane? E suficientă doar „ieșirea din timp” pentru ca omul să fie mântuit?

**MI:** Nu trebuie să mori pentru a te mântui. Ieșirea din timpul linear, profan, din timpul ca durată, curgere și din istoria evenimentială, profană sînt soluții. Lor le adaugă creativitatea și imaginația, ca soluții ale transcenderii dramatismului condiției umane. Constantin Brîncuși spunea: „Creez așa cum respir”. Cred că libertatea și nemurirea sălășluiesc în creație.

**GS:** Ce diferență este între conceptele lui Van der Leeuw și Rudolf Otto despre „homo religiosus” și cel eliadian?

**MI:** Pentru Mircea Eliade omul se definește ca om religios. Religiozitatea este la baza ființei umane. Aș adăuga trăirea ca fundament al existenței umane. *Homo religiosus représente l'homme total*, scria Mircea Eliade. Este o viziune atotcuprinzătoare, nu reducționistă, întrucît integrează toate cele-



lalte dimensiuni ale omului, nu le elimină. Această concepție deschide spre un nou umanism, cum spunea David Cave. Rudolf Otto mizează mai mult pe transcendență și pe teoretic în teoria sa despre sacru, iar Gerardus van der Leeuw este mult prea științific și obiectiv în interpretarea fenomenului religios. Dar atât Otto, cât și Van der Leeuw și Eliade aparțin școlii esențialiste de fenomenologia religiei.

**GS:** Este corect să-l socotim pe Eliade, după spusa lui Cioran, ca pe un „om religios fără religie”?

**MI:** Cioran nu este o sursă credibilă, dacă luăm lucrurile în mod serios și ne preocupăm adevărul științific. El se joacă atunci cînd scrie. Fără îndoială este un scriitor de mare talent. Odată îi spusese lui Eliade că nu înțelege de ce Buddha, după ce s-a iluminat, s-a mai întors între oameni, în loc să-și vadă de calea lui. Este amuzantă observația lui Cioran la nivelul unor oameni obișnuiți, dar aceasta dovedește că Cioran nu știe mai nimic despre buddhism și despre condiția de *bodhisattva* în buddhism, cel ce se reîntoarce în lume pentru a-i ajuta și pe ceilalți să accedă în *nirvana*. Apoi, se pune întrebarea ce înseamnă a fi religios? William James spunea: „*To understand religion, you must be religious*”. Nu este vorba de nici un paradox, ci de o falsă problemă creată de observația greșită a lui Emil Cioran. Mircea Eliade nu era creștin în sensul bisericesc al termenului, dar era creștin în sensul adînc – iubirea aproapei. Aproapele nu înseamnă creștinul, conform cu mesajul Mîntuitorului, ci înseamnă omul în general, indiferent de religia căreia îi aparține. Mircea Eliade era religios pînă în măduva oaselor, ceea ce Emil Cioran și-a dorit, dar nu a reușit niciodată. După cum Dumnezeu este unul, dacă aș parafraza pe Meister Johann Eckhart (*cum Deo unum ac idem*), așa și omul. La fel și religia este una.

**GS:** Eliade vorbește de criza profundă a omului modern, pe care îl compară cu „omul tradițional”, care nu oferă nici modelul unei ființe libere și nici cel al unui creator de istorie. De aici și desacralizarea lumii de azi, care înregistrează doar un progres material, tehnologic, dar în schimb se confruntă cu criza valorilor, cu pierderea sensului și a semnificației morale, a sensului existenței. Ce soluție adoptă istoricul religiilor? În ce măsură criticismul lui Eliade e și constructiv?

**MI:** Întrebările dumneavoastră, domnule Stănescu, presupun dezvoltări, ca și aceasta. Istoricul religiilor, la fel ca înțeleptul (*sheren*) în daoism, este chemat să lumineze calea. Mă refer aici la recuperarea sacrului,

la sensul existenței, la regăsirea sinelui, la primatul spiritului față de materie, văzută ca hierofanie. Accesul trebuie făcut direct la cauze, cum zicea și René Guénon în cartea sa *La crise du monde moderne*. Metafizica și mistica ne oferă soluțiile ieșirii din criza lumii contemporane. Eu fac o distincție între critică și criticism. Mircea Eliade nu este criticist, ci un bun critic al stării de fapt din lumea contemporană. Dacă vă referiți la critica și criticismul despre Eliade, am dezvoltat acest subiect în cartea mea *Mircea Eliade*.

**GS:** Majoritatea criticilor aduse lui Eliade se referă la implicarea politică de tinerete. Există destui cercetători care îl apără și destui care îl condamnă, ca să nu mai vorbesc de cei care îl văd ca pe unul dintre teoreticienii mișcării legionare, articolul din „*Buna vestire*” fiind citat de Codreanu în procesul său. Dvs. unde vă situați?

**MI:** Poziția de mijloc este poziția mea preferată și acolo mă găsesc de obicei, pentru că așa trebuie să se așeze un adevărat hermeneut. Trebuie cunoscut adevărul despre

biografia lui Mircea Eliade. Implicarea tînrului Eliade în mișcarea legionară nu trebuie ascunsă, dar nici exagerată. Mă refer la cei ce-l numesc teoretician al mișcării legionare. Eliade a căutat spiritualul și naționalul în mișcarea legionară. Bineînțeles că s-a înșelat, însă nu-l putem acuza pe el de atrocitățile comise de mișcarea legionară în România. Pentru a înțelege biografia lui Mircea Eliade, recomand cu căldură cărțile lui Mircea Handoca și cartea excepțională a lui MacLinscott Ricketts, pe care chiar dumneavoastră ați publicat-o în traducere în limba română. Acestea pot lămurii în privința biografiei lui Eliade și nu intenția unora de a ascunde adevărul și a altora de a ponegri opera academică a lui Eliade, acuzîndu-l pe nedrept de fascism și antisemitism. Mă gîndesc în acest punct la Alexandra Laignel Lavastine, care aduce niște acuze grosolane și nefondate la adresa lui Eugène Ionesco, Emil Cioran, Mircea Eliade...

**GS:** Unii critici confundă intenționat lucrurile, procedînd la imixtiunea politicului în opera științifică...

**MI:** Da, așa se întîmplă, uneori, cu receptarea operei lui Eliade, din păcate. Este foarte grav ca un critic să amestece planurile. De pildă, un important indianist francez pe nume Daniel Dubuisson scrie că sacrificiile aztece sînt totuna cu crimele din lagărele naziste. Este clar că acest cercetător nu înțelege nimic din teoria sacrificiului, mai ales că are la îndemînă lucrările de specialitate ale lui Marcel Mauss și Henri Hubert. Nu cred că mai are rost să comentez greșeala lui Dubuisson. Este o diferență radicală între sacrificiile aztece și crimele naziștilor.

**GS:** Care ar putea fi azi mesajul operei lui Eliade, la peste 30 de ani de la moartea sa?

**MI:** A recupera sacrul și religiozitatea sînt esențiale pentru omul contemporan, care trăiește dezorientat și pierdut în lumea de dureri și plăceri. „Singurul sens al existenței este a-i găsi un sens”, spunea Mircea Eliade.

Interviu realizat de  
**GABRIEL STĂNESCU**

